

УДК: 796.011.3:371.134

О.А. Дуло, К.П. Мелега, Ю.В. Фотул

*ДВНЗ „Ужгородський національний університет”, факультет здоров'я людини,
кафедра фізичної реабілітації, кафедра основ здоров'я, Ужгород*

Система підготовки фахівців з фізичної реабілітації в галузі „фізичне виховання,
спорт і здоров'я людини”

У статті розглянуто систему підготовки фахівця з фізичної реабілітації в галузі „фізичне виховання, спорт і здоров'я людини”. Виділено складові підготовки фахівців, проведений аналіз побудови педагогічного процесу. Вказано на важливості внесення до навчального плану підготовки фахівців як реабілітаційних технологій, так і спортивних дисциплін. Наголошується на застосуванні загальноприйнятого міжнародного терміну „фізичний терапевт”, замість прийнятої лише в Україні назви спеціальності „фахівець з фізичної реабілітації”.

Ключові слова: професійна підготовка, фахівець з фізичної реабілітації, фізичний терапевт.

Постановка проблеми. Підготовка фахівців з фізичної реабілітації розпочалася у вищих навчальних закладах України фізкультурного профілю на базі кафедр лікувальної фізкультури у 1994 - 1995 р.р. Для цього був використаний досвід навчання інструкторів лікувальної фізкультури.

Для нової спеціальності було вибрано назву „фізична реабілітація”, що відповідало тогочасному баченню професійної ролі та місця фахівців у сферах фізичного виховання і охорони здоров'я.

У 1997 році Державний комітет з фізичної культури і спорту затвердив і погодив з Міністерством праці України Кваліфікаційну характеристику нової професії, після чого спеціальність „фахівець з фізичної реабілітації” було затверджено Кабінетом Міністрів України і внесено до Класифікатора професій України.

Швидкому розвитку фізичної реабілітації як окремої освітньої, наукової та практичної галузі також сприяла співпраця з голландськими, шведськими та канадськими фізичними терапевтами у рамках різноманітних проектів та програм.

Подальший розвиток галузі виявив необхідність пошуку її міжнародного відповідника для удосконалення освітніх програм, співпраці у науковій та практичній сферах. Термін „фізична реабілітація” не використовується у

економічно розвинених країнах як назва галузі чи спеціальності, але виявлена подібність до інтернаціонального трактування терміну „фізична терапія” (physical therapy) „фізіотерапія”. Терміни „фізична терапія” та „фізіотерапія” в англійській літературних джерелах є синонімами, а в україномовній науково-методичній літературі термін „фізична терапія” не поширений.

Національне тлумачення терміну „фізіотерапія” відрізняється від міжнародного. В Україні фізіотерапію прийнято трактувати як галузь „медицини”, що вивчає дію на організм природних і преформованих фізичних чинників, їх застосування при лікуванні хворих; лікування фізичними чинниками. Спеціальність лікар-фізіотерапевт внесено до Національного класифікатора України „Класифікатора професій - 2007” у підклас 2229 „Інші професіонали в галузі медицини (крім сестринської справи та акушерства)” класу 222 „Професіонали в галузі медицини (крім медичних сестер)” підрозділу 22 „Професіонали в галузі наук про життя та медичних наук”.

У міжнародному класифікаторі професій ISCO - 08, спеціальність «фізіотерапевт» внесено за кодом 2264 у частину 226 «Інші спеціалісти охорони здоров'я». У цю частину увійшли професії охорони здоров'я, за винятком лікарів, ветеринарів, медсестер, акушерок, молодшого медичного персоналу. Таким чином, спеціальність „фізіотерапевт” (фізичний терапевт) у Міжнародному класифікаторі професій ISCO - 08 не належить до лікарських.

Згідно Національного класифікатора України „Класифікатор професій - 2007”, спеціальність „фахівець з фізичної реабілітації” внесено у розділ 32 „фахівці в галузі біології, агрономії та медицини”, підрозділ 322 „допоміжний персонал у галузі сучасної медицини, фізіотерапії, фармації та ветеринарії (крім медичних сестер), клас 3226 „фізіотерапевти та масажисти”.

Мета роботи. Обґрунтувати доцільність підготовки фахівців з фізичної реабілітації у вищих навчальних закладах фізкультурного профілю.

Нині в Україні здійснюється підготовка фахівців з фізичної реабілітації більш ніж у 15 вищих навчальних закладах. Здійснюється вона в галузі 0102 „фізичне виховання, спорт і здоров'я людини” за напрямом 6.010203 „здоров'я людини”, куди окрім спеціальності 8.01020302 „фізична реабілітація” входить

8.01020301 „валеологія” та 8.01020303 „фітнес і рекреація”. Також, підготовка фахівців в галузі 0102 „фізичне виховання, спорт і здоров'я людини” здійснюється ще за двома напрямками: 6.010201 „фізичне виховання” та 6.010202 „спорт (за видами діяльності)”.

Правовою основою підготовки фахівців фізичної реабілітації є закон України „Про освіту”, згідно якого першочерговим завданням закладів освіти є кадрове забезпечення всіх напрямів реабілітаційного процесу спортсменів, нетренованих осіб з різними захворюваннями та інтенсифікації підготовки відповідних фахівців. Законом передбачено підвищення якості навчання за рахунок упровадження в навчальний процес фундаментальних медико-біологічних дисциплін, сучасних підходів до фізичної реабілітації осіб з різними захворюваннями та пошкодженнями, а також нових методик досліджень функціонального стану організму людини.

Потрібно відмітити, що за останні роки працездатне населення, з метою підтримки свого іміджу перед роботодавцем, різко, практично вдвічі, скоротило кількість звернень по медичну допомогу. В результаті, величезний масив патологічних станів продовжує розвиватися, що призводить до переходу їх у хронічний стан інвалідизації та передчасної смертності працездатного населення країни. Економісти прийшли до висновку, що ігнорувати проблему відновлення працездатності хворих в грошовому еквіваленті - значно дорожче, ніж проводити активну реабілітацію на ранніх стадіях хвороби, коли ще є можливість відновити здоров'я хворого до фізичної, психологічної та соціально-економічної повноцінності.

У теперішній час реабілітація займає важливе місце серед ведучих медико-соціальних напрямків, що розробляються в світі. Наукові дослідження по впливу засобів реабілітації чітко довели, що при правильно розробленій програмі, до активного життя можливо повернути 50% хворих.

За статистикою, 26% хворих втрачають працездатність і переходять у категорію інвалідів по причині несвоєчасного та нерегулярного проведення відновлювального лікування і недооцінки основних засобів фізичної реабілітації, спрямованих на відновлення втраченої рухової функції.

Таким чином, враховуючи важливість якісної підготовки фахівців з фізичної реабілітації та потребу таких фахівців на ринку праці, ми з 2013 - 2014 навчального року розпочали навчання студентів за новим базовим навчальним планом, який кардинально відрізняється від того навчального плану, за яким навчалися студенти факультету фізичного виховання і спорту. На даний час, назва факультету “здоров'я людини” ДВНЗ „Ужгородський національний університет” відповідає напряму підготовки фахівців. Новий навчальний план базується на галузевому стандарті вищої освіти України з напряму 6.010203 «здоров'я людини», затвердженого наказом МОН України від 28.05.2013 року № 618 і передбачає термін навчання 4 роки на денній формі (5 років на заочній формі навчання) для отримання освітньо-кваліфікаційного рівня (ОКР) „бакалавр”. Для отримання ОКР „спеціаліст” або „магістр” за спеціальністю „фізична реабілітація” студенти продовжують навчання ще 1 рік. Загальна кількість кредитів для отримання ОКР „бакалавр” становить 240, з них: 165 - нормативна частина, 75 - варіативна частина.

Нормативна частина складається з 3-х циклів:

Перший цикл - гуманітарних та соціальних дисциплін, куди входять такі предмети як: історія України, політологія, філософія, іноземна мова, українська мова, історія української культури. Фахівець з фізичної реабілітації повинен знати національну історію, культуру та традиції, бути розвиненою, освіченою, інтелігентною людиною, яка може кваліфіковано здійснювати лікувальну, оздоровчу та виховну роботу з різними верствами населення, тобто хворими та здоровими, тренованими і нетренованими особами.

Другий цикл - природничо-наукових (фундаментальних) дисциплін, куди входять такі предмети як: анатомія людини обсягом 5,0 кредитів - 180 год, фізіологія людини обсягом 5,0 кредитів - 180 год, біохімія спорту та спортивна фізіологія обсягом 3,0 кредити - 108 год, спортивна медицина обсягом 3 кредити - 108 год, біологія, гігієна, основи фізичної реабілітації. Медико-біологічна підготовка потребує знань основних анатомо-фізіологічних закономірностей вікового розвитку людини, теоретичних основ медичних наук, знання системи та принципів реабілітації, санітарно-гігієнічних вимог до умов проведення занять з

лікувальної фізичної культури, масажу, надання фізіотерапевтичних та мануальних процедур.

Третій цикл - професійно-орієнтованих дисциплін складається з 30 дисциплін, важливою складовою яких є реабілітаційні технології, в рамках яких читаються такі курси, як: фізіотерапія, дієтотерапія, клініко-лабораторна діагностика, фізична реабілітація при захворюваннях внутрішніх органів, курортологія, функціональна діагностика, реабілітаційний масаж, фізична реабілітація при порушеннях опорно-рухового апарату, фізична реабілітація в педіатрії, фізична реабілітація при захворюваннях нервової системи, фітотерапія, біоритмологія, нетрадиційні методи оздоровлення. Професійно-педагогічна підготовка фахівця з фізичної реабілітації включає знання з теоретичних і медичних основ фізичної реабілітації, характеристики основних профілактичних та лікувальних засобів фізичної реабілітації, особливостей методик застосування різних засобів фізичної реабілітації і врахування особливостей захворювання, віку, статі та фізичної підготовки людини, основних прийомів та методик класичного, точкового та сегментарно-рефлекторного масажу, основних фізіотерапевтичних процедур, форм та методів врахування та контролю ефективності застосування засобів фізичної реабілітації.

Наукова підготовка фахівця з фізичної реабілітації (дисципліна „основи науково-дослідної роботи” 4 семестр) передбачає: складання плану, програми наукових досліджень, уміння систематизувати і аналізувати результати наукових досліджень, спроможність виконати і захистити три курсових роботи: з загальної теорії спорту для всіх, з основ здорового способу життя та з реабілітаційних технологій.

З метою повноцінного розуміння термінів та понять у етіопатогенезі, клінічних симптомах захворювань та пошкоджень внутрішніх органів, нервової, ендокринної, сечостатевої систем, опорно-рухового апарату, вперше до вибіркової частини навчального плану введено дисципліну „латинська мова” обсягом 1 кредит.

Фахівець з фізичної реабілітації є фахівцем з подвійною освітою (фізичне виховання і фізична реабілітація), діяльність якого спрямована на покращення

спортивної та оздоровчої масової роботи, підвищення показників стану здоров'я та фізичного стану осіб, які мають різні захворювання та ушкодження, підвищення спортивних досягнень. Підготовка професіоналів за ОКР „магістр” за спеціальністю „фізична реабілітація” передбачає присвоєння кваліфікації викладача вищого навчального закладу, тому для роботи в закладах освіти з метою викладання дисципліни „фізичне виховання” у варіативній частині навчального плану підготовки фахівців передбачені дисципліни: теорія і методика фізичного виховання 5 кредитів - 180 год, теорія і методика спортивної підготовки 4 кредити - 144 год, методика фізичних вправ у спеціальних медичних групах, обсягом 3 кредити - 108 год, плавання та методика викладання, гімнастика та методика викладання, легка атлетика та методика викладання, силові види спорту, а для можливості роботи з особами, які мають обмежені можливості (інваліди), у навчальному плані передбачена дисципліна адаптивне фізичне виховання, обсягом 3 кредити - 108 год. З метою підвищення практичної підготовки майбутніх фахівців для роботи в закладах освіти, навчальним планом передбачена педагогічна практика в школі, тривалістю 3 тижні та педагогічна практика з основ здоров'я в школах, тривалістю 2 тижні.

Практика за профілем майбутньої спеціальності, тривалістю 5 тижнів, ставить за мету прищеплення студентам навичок та умінь зі складання програми фізичної реабілітації, конспектів занять із лікувальної фізичної культури, розробки комплексів фізичних вправ, освоєнню методів лікувального масажу з наступним проведенням один на одному занять з лікувальної гімнастики, процедур класичного, сегментарного, точкового масажу та відпуск фізіопроцедур. В процесі клінічної практики, студенти, під керівництвом викладача, проводять індивідуальні та групові заняття з лікувальної фізичної культури у лікувально-профілактичних закладах з хворими, які закріплені за ними, проводять процедури лікувального масажу та фізіотерапевтичні процедури, бесіди, лекції з медичних та фізкультурно-оздоровчих тем.

Стажування є важливою ланкою у професійній підготовці фахівця фізичної реабілітації. Метою стажування є оптимізація професійної підготовки студентів до майбутньої трудової діяльності на посаді фахівця з фізичної реабілітації.

Наприкінці стажування, студенти подають до захисту пакет звітної документації, який складається з індивідуального плану роботи, журналів загального та щоденного обліку хворих, які отримують процедури лікувального масажу, фізіотерапії та лікувальної гімнастики, плани-конспекти занять лікувальної гімнастики, комплекси фізичних вправ, які рекомендуються хворим для самостійних занять, звіт щодо проведених бесід, звіт з проходження практики, характеристику практиканта.

Фахівець з фізичної реабілітації повинен вміти: визначати рівень фізичного розвитку людини, з урахуванням біологічного віку; визначати рівень функціонального стану та фізичної підготовки людини; визначати обсяг фізичного навантаження під час занять з лікувальної фізичної культури; проводити добір засобів та методів фізичної реабілітації, з урахуванням діагнозу захворювання, стадії, функціонального стану кардіореспіраторної та нервово-м'язової систем, рівня фізичної підготовки та індивідуальних особливостей організму людини; розробляти методики занять з лікувальної фізичної культури, масажу та проводити добір методик надання фізіотерапевтичних та мануальних процедур; складати конспекти занять з лікувальної фізичної культури та комплекси фізичних вправ; проводити заняття з лікувальної фізичної культури, масаж, фізіотерапевтичні процедури та володіти основними прийомами мануальної корекції; проводити лікарсько-педагогічні спостереження з метою оцінки ефективності різних засобів фізичної реабілітації.

Спираючись на подвійну освіту (фізичне виховання та фізична реабілітація), фахівець із фізичної реабілітації повинен володіти методикою масажу, надання фізіотерапевтичних процедур для різних верств населення у лікувально-профілактичних та спортивних закладах (поліклініках, лікарнях, диспансерах, профілакторіях, санаторіях, спеціалізованих школах-інтернатах, базах відпочинку, центрах реабілітації та приватних закладах). Крім того, фахівець із фізичної реабілітації повинен володіти методикою спортивного та оздоровчого тренування, що буде сприяти його роботі серед різних верств населення при організації та проведенні заходів оздоровчого спрямування.

Висновки. Таким чином, фахівець з фізичної реабілітації - це не лікар, але

член реабілітаційної команди, який проводить функціональне обстеження здорових та хворих, тренуваних та нетренуваних осіб за допомогою проведення функціональних тестів, складає та виконує реабілітаційні програми, за допомогою проведення фізичних вправ, масажу та преформованих фізичних чинників. Його професійна діяльність спрямована на функціональне відновлення організму.

У підготовці фахівців з подвійною освітою спостерігаються інноваційні зміни: навчальний процес здійснюється за новою освітньо-професійною програмою, новою освітньо-професійною характеристикою, новим навчальним планом та удосконаленими навчальними програмами. Наявність в ДВНЗ «Ужгородський національний університет» медичного факультету з його потужною інфраструктурою та професорсько-викладацьким складом - це значна перевага в підготовці фахівців з фізичної реабілітації над іншими вишами фізкультурного профілю. Все вище викладене дозволяє готувати фахівців на рівні міжнародних стандартів.

Перспективи подальших досліджень. Існує проблема працевлаштування випускників за спеціальністю “фізична реабілітація“. Міжнародним відповідником спеціальності „фахівець з фізичної реабілітації” слід вважати спеціальність „фізіотерапевт” (фізичний терапевт), що є нелікарською професією і внесена за кодом 2264 у частину 226 „Інші професіонали в галузі охорони здоров'я” Міжнародного класифікатора професій ISCO - 08. У контексті інтеграційних процесів, видається коректним та доцільним, замість прийнятої лише в Україні назви спеціальності „фахівець з фізичної реабілітації”, застосовувати загальноприйнятий міжнародний термін „фізичний терапевт”. У відповідності до Міжнародного класифікатора професій ISCO - 08, така заміна повинна знайти відображення у Класифікаторі професій України та інших нормативних документах. Зокрема це стосується введення відповідних посад до штатних розписів медичних закладів.

Список використаної літератури

1. Галузевий стандарт вищої освіти України за напрямом 6.010203 «здоров'я людини». - Київ, 2013. - 45 с.
2. Герцик М.С. Кінезіологія в системі культури / М.С. Герцик, А.М. Герцик

//Матеріали конференції. - Івано-Франківськ: Плай, 2001. - С. 7 - 8.

3. Марченко О.К. Перспективы подготовки специалистов по физической реабилитации в Украине /О.К. Марченко //Медицинская реабилитация курортология и физиотерапия. - 2008. - № 1. - С. 47 - 49.
4. Морозов Г.А. К вопросу преподавания студентам медицинских вузов дисциплины «физическая реабилитация» / Г.А. Морозов, В.В. Васильева, Н.М. Кулик //Вестник физиотерапии и курортологии. - 2013. - № 2. - С. 136 - 137.
5. Цільова комплексна програма “Фізичне виховання - здоров'я нації“. - К., 1998. - 48 с.

O.A. Dulo, K.P. Melega, Y.V. Fotul

Uzhgorod National University, Faculty of Human Health, Department of Physical Rehabilitation, Department of Health Bases, Uzhgorod

SYSTEM OF PREPARATION OF SPECIALISTS ON PHYSICAL REHABILITATION IN INDUSTRY “PHYSICAL EDUCATION, SPORT AND HUMAN HEALTH”

Abstract. In the article the system of preparation of specialist is considered on physical rehabilitation in industry “physical education, sport and human health”. Highlight components of specialists training and analysed the building of pedagogical process. It is indicated on importance of bringing to the curriculum of preparation of specialists both rehabilitation technologies and sporting disciplines. It is marked on application of the generally accepted international term “physical therapist”, instead of the speciality accepted only in Ukraine of the name “specialist on physical rehabilitation”.

Keywords: professional preparation, specialist on physical rehabilitation, physical therapist.

Е.А. Дуло, К.П. Мелега, Ю.В. Фотул

Система подготовки специалистов по физической реабилитации в сфере “физическое воспитание, спорт и здоровье человека”

Аннотация. В статье представлено систему подготовки специалистов по физической

реабилитации в сфере “физическое воспитание, спорт и здоровье человека”. Выделены составляющие подготовки специалистов, проведен анализ построения педагогического процесса. Указано на необходимости введения в учебный план подготовки специалистов как реабилитационных технологий, так и спортивных дисциплин. Акцентируется на использовании общепринятого международного термина “физический терапевт”, вместо принятого только в Украине названия “специалист по физической реабилитации”.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, специалист по физической реабилитации, физический терапевт.